

Мавзу:

**МЕҲНАТ РЕСУРСЛАРИ БИЛАН
ТАЪМИНЛАНГАНЛИК, МЕҲНАТ
УНУМДОРЛИГИ ВА УЛАРНИНГ МАҲСУЛОТ
ҲАЖМИГА ТАЪСИРИНИ ТАҲЛИЛИ**

Режа:

- 1.1 Корхонада меҳнат ресурсларини таҳлил қилишнинг аҳамияти ва таҳлил вазифалари.
- 1.2 Корхонанинг меҳнат ресурслари билан таъминланиши таҳлили.
- 1.3 Ишчиларни иш вақтидан фойдаланишнинг таҳлили ва узгариш сабаблари.
- 1.4 Ишчиларнинг меҳнат унумдорлигига таъсир этувчи омилларнинг таҳлили.
- 1.5 Маҳсулот меҳнат сигимининг таҳлили.
- 1.6 Маҳсулот ҳажмига таъсир этувчи меҳнат омилларининг таҳлили.

Меҳнат ресурсларини таҳлил этиш орқали корхонани ходимлар билан таъминланиши ва улардан фойдаланиш, уларнинг таркиби, тузилиши, касбий маҳорати, ходимларни малакасини ошириш, иш вақтидан фойдаланиш кўрсаткичларига баҳо берилади. Айниқса, меҳнат унумдорлигини ошириш имкониятларига кўпроқ эътибор берилади. Меҳнат ресурслари ва улардан фойдаланишни таҳлил этишдан мақсад, меҳнат унумдорлигини ошириш резервлари ҳисобига маҳсулот ҳажмини ўсишини, иш вақтидан тўлиқ фойдаланиш ва бошқа омиллар эвазига маҳсулот таннархини пасайтиришдан иборатдир.

субъектларнинг меҳнат ресурслари билан таъминланганлигини ўрганишда бошқарув таҳлилининг асосий вазифалари бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

1. Хўжалик юритувчи субъектларнинг меҳнат ресурслари билан таъминланиши, уларнинг таркиби, структураси ўзгаришини меҳнат унумдорлигига бўлган таъсирини ҳисоблаш ва баҳо бериш;
2. Иш вақтини йўқотиш сабабларини аниқлаш ва унга баҳо бериш;
3. Меҳнат унумдорлиги режасининг бажарилиши ва динамикасига объектив баҳо бериш;
4. Меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланиш бўйича мавжуд имкониятларни аниқлаш;
5. Ходимлар қўнимсизлигига баҳо бериш;
6. Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмига таъсир этувчи меҳнат омилларини аниқлаш ва уларга баҳо бериш;
7. Бир ходимнинг меҳнат унумдорлигини аниқлаш ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омилларга баҳо бериш;
8. Иш вақтидан фойдаланиш ва бир соатлик иш унумдорлигини ўзгаришини маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмига таъсирини ўрганиш ва ҳакозолар.

иш вақтидан фойдаланганлик ва улардан самарали фойдаланганлик ҳолатларига баҳо беришда бошқарув ахлилининг асосий ахборот манбалари бўлиб қуйидагилар исобланади:

- бизнес режа маълумотлари;
- меҳнат ресурсларидан фойдаланиш кўрсаткичларини акс эттирган 1-Т шаклидаги "Меҳнат ҳисоботи" статистик ҳисобот шакли маълумотлари;
- иш вақтидан фойдаланиш, иш вақти баланси тўғрисидаги ҳисобот, ишга келиш, кетиш тўғрисидаги табел, иш кунини фотографияси, ишлаб чиқариш нормасини бажарилиши тўғрисидаги маълумотнома ва бошқа маълумотлар.

1.2. Корхонанинг меҳнат ресурслари билан таъминланишини таҳлили

**Иш вақтидан
фойдаланиш.**

**Корхонани
меҳнат
ресурслари
билан
таъминланиш
даражаси.**

**Меҳнат
унумдорлик
даражаси.**

**Меҳнат
ресурслари
ишлаб
чиқаришга
уч ёклама
таъсир
этади.**

Корхонанинг барча бугинларида хизмат қиладиган ходимлар икки гуруҳга бўлинади:

1. Саноат ишлаб чиқариш ходимлари- Ишлаб чиқариш жараёнида меҳнат қиладиган категориядаги цех ускуналарини капитал таъмирлаш, корхона бошқарув бўлими, конструктор бюроси, ёнғиндан муҳофаза қилиш соҳасидаги ходимлар.

2. Ноишлаб чиқариш соҳасидаги ходимлар- транспорт, уй-жой хўжалиги, болалар боғчаси ва яслиси, маданий-маърифий соҳалардаги ходимлар

*Саноат ишлаб чиқариш ходимлари ишлаб чиқаришдаги
ролига қараб қуйидаги категориядаги ходимларга бўлинади:*

- Ишчилар;
- Хизматчилар;
- Раҳбар ходимлар;
- Мутахассислар;
- Қоровуллик хизмати ходимлари.

Иш кучининг таҳлили корxonани меҳнат ресурслари билан таъминланишини аниқлашдан бошланади. Бунинг учун жами саноат ишлаб чиқариш ходимларини сони шу жумладан, айрим категориядаги ходимлари режаси билан таққосланиб ходимларни ортиқча, етишмаслиги аниқланади. Махсулот ишлаб чиқариш ҳажми нафақат корxonани умумий миқдорда меҳнат ресурслари билан таъминланишига боғлиқ бўлмай, бундан ташқари меҳнат ресурсларининг таъминланишига боғлиқ. Шу боис ходимларнинг меҳнат ресурслари билан таъминланишига боғлиқ сабаблари

1.3. Иш кучи қўнимсизлиги ва ишчиларнинг малака даражасини таҳлили

Таҳлил этишда кадрларни тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш бўйича белгиланган тадбирларни бажарилиши назорат қилинади. Бунинг учун ишчиларни ўртача разряди аниқланади. Ходимларнинг қўнимсизлиги ишлаб чиқаришга салбий таъсир этади.

Қўнимсизлик коэффицентини аниқлаш учун ўз аризасига мувофиқ ишдан бўшаган ва меҳнат интизомини бузганлиги учун ишдан кетган ходимлар сонининг йиғиндисини ходимларнинг рўйхат бўйича ўртача сонига бўлиш лозим. Бу кўрсаткич ўтган йиллар билан таққосланади ва тегишли хулосалар қилинади.

Таҳлил давомида ишчиларни касби бўйича корxonанинг таъминланишини аниқлаш лозим. Чунки, маҳсулот ишлаб чиқариш, корxonани, ишчиларнинг касбини ҳисобга олган ҳолда таъминланишига боғлиқ.

1.4 Меҳнат унумдорлиги динамикасининг таҳлили

- * **Меҳнат унумдорлиги** - ишлаб чиқариш самарадорлигини ифодаловчи асосий кўрсаткич, уни ошириш - иқтисодий ўсишнинг асосий омилидир.

Меҳнат унумдорлигини ўлчов бирликлари:

- * Қиймат
- * Натура
- * Меҳнат

Унумдорлик даражасини натура шакли аниқ ифодалайди, аммо бу кўрсаткични қўллаш чекланган.

Меҳнат унумдорлигини ифодаловчи кўрсаткич бу ҳар бир ходимга тўғри келадиган ўртача йиллик маҳсулотдир. Булардан ташқари ишчининг бир кунлик иш унуми, ишчининг бир соатлик иш унуми кўрсаткичлари ҳам меҳнат унумдорлигини ифодалайди.

Таҳлил этишда бу меҳнат унумдорлик кўрсаткичлари ўтган йилдагиси билан таққосланиб кўрсаткичларни ўзгариш сабаблари аниқланади. **Меҳнат унумдорлигининг динамикаси ва даражасига** кўп жиҳатдан корxonани ишлаб чиқариш ҳажми, ходимлар сони, иш вақти фонди, таннарни ва ҳақозо кўрсаткичлари боғлиқдир.

Меҳнат унумдорлигини таҳлил этишда кўрсаткичлар ўтган йил, ҳисобот йилининг режаси, бир хил ихтисослашувга эга бўлган корxonаларни маълумотлари билан таққосланиб **ишга солинмаган ички имкониятлар аниқланади.**

Маҳсулот ҳажмига таъсир этувчи омилларни шартли равишда тўртта гуруҳга ажратиш мумкин:

- ❖ Меҳнат предметлари;
- ❖ Меҳнат воситалари;
- ❖ Меҳнат омиллари;
- ❖ Тадбиркорлик.

Мазкур омиллар таркибида асосий ўринни меҳнат омиллари ташкил этади.

Маҳсулот ҳажмига қуйидаги меҳнат омиллари таъсир этади.

- ❖ Ишчилар сонини ўзгариши.
- ❖ Бир ишчини йил давомида ишлаган киши-кунларини ўзгариши.
- ❖ Иш куни давомийлигини ўзгариши.
- ❖ Ишчини 1 соатлик иш унумини ўзгариши.

Бу меҳнат омилларини маҳсулот ҳажмига бўлган таъсирини занжирли боғланиш, фоизлар фарқ усуллари орқали аниқлаш мумкин.

**Эйтиборингиз учун
рахмат!**